

K E L T A I N E N K I R J A S T O

Alia Trabucco
Zerán

Puhdas

K E L T A I N E N K I R J A S T O

ALIA TRABUCCO ZERÁN

Puhdas

Suomentanut

EMMI KETONEN

TAMMI
HELSINKI

F I
L I

Kirjallisuuden vientikeskus FILI on tukenut tämän kirjan kääntämistä.

Ensimmäinen painos

Espanjankielinen alkuteos *Limpia* ilmestyi Espanjassa 2022.

Copyright © Alia Trabucco Zerán, 2022

Suomenkielinen laitos © Emmi Ketonen ja Tammi 2026

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-04-7348-8

Painettu EU:ssa.

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@tammi.fi

*Kysymys on siitä kuka ensimmäisenä ennättää
kaluamaan toisen puhtaaksi.*

Albert Camus, *Putoaminen*
suom. Maijaliisa Auterinen

MINUN NIMENI on Estela, kuuletteko? Sanoin: Es-te-la Gar-cí-a.

En tiedä, nauhoitatteko tämän vai teettekö muistiinpanoja, saati onko siellä toisella puolella ketään, mutta jos kuulette minua, jos tosiaankin olette siellä, ehdottaisin vaihtokauppaa: minä kerron teille tarinan, ja kun pääsen loppuun ja viimein vaikenen, te päästätte minut ulos täältä.

Haloo? Ei kuulu mitään?

Otan hiljaisuutenne myöntymisen merkinä.

Tämä tarina alkaa monella eri tavalla. Uskaltaisin jopa väittää, ettei siinä muuta olekaan kuin alkuja. Mutta kertokaapa te minulle, mikä on alku. Olkaa hyvät ja selitätkää, tuleeko yö ennen vai jälkeen päivän, heräämmekö nukuttuamme vai nukahdammeko, koska olemme kerran heränneet. Tai jotten rasittaisi teitä turhilla sivupoluilla, kertokaapa minulle, mistä puu alkaa: siemenestä vaiko kenties siementä ympäröivästä hedelmästä? Vaiko kenties kukkaan puhjenneesta oksasta, joka myöhemmin kantaa hedelmän? Vaiko itse kukasta – pysyttekö kärryillä? Mikään ei ole niin yksinkertaista kuin miltä näyttää.

Syyt ovat samankaltaisia, ne ovat yhtä hankalia kuin alut. Syyt minun janolleni, syyt minun nälälleni. Syyt, joiden vuoksi minut on teljetty tänne. Yhden syyn ei tarvitse kuin hiukan tönäistä toista niin korttitalo jo luhistuu. Ainoa, mikä on varmaa, on lopputulema: lopulta mitään ei jää pystyyn. Ja tämän tarinan päätös on seuraavanlainen – haluatteko varmasti kuulla?

Tyttö kuolee.

Haloo? Eikö mitään reaktiota?

Ehkäpä karpänen surisi juuri korvaanne tai kenties jokin minun ääntäni vihlovampi ajatus vei huomionne, joten parempi että toistan:

Tyttö kuolee, kuulitteko nyt? Tyttö kuolee ja pysyy kuoleena riippumatta siitä, mistä minä aloitan.

Ei silti, ei kuolemakaan ole mikään helppo juttu, siitä voimme kai olla samaa mieltä. Kuolema on vähän kuin varjon ääriiviivat. Ne vaihtelevat ihmisestä toiseen, eläimestä toiseen, puusta toiseen. Ei ole kahta identtistä varjoa maan päällä eikä myöskään kahta samanlaista kuolemaa. Jokainen karitsa, jokainen hämähäkki, joka ikinen varpunen kuolee omalla tavallaan.

Mietitäänpä vaikka villikaniineja... Älkää hermostuko, tämä on tärkeää. Oletteko joskus pidelleet kaniinia käsisänne? Se tuntuu samalta kuin kannattelis kranaattia, pientä pehmoista aikapommia. Tik-tak, tik-tak, tik-tak, tik-tak. Se on ainoa eläin, joka voi kuolla pelkoon. Ei tarvita kuin vainu ketusta tai etäinen aavistus käärmeestä, ja kaniinin sydän jo sykähtää ja pupillit laajenevat. Silloin adrenaliini syöksyy sydämeen ja kaniini kuolee ennen kuin pedon kulmahampaat ehtivät upota sen kaulaan. Pelko tappaa sen, ymmärrätkö? Eläin kuolee silkasta ennakkoinnista. Sekunnin

murto-osassa se pystyy aavistamaan tulevan, näkee edeltä, miten ja milloin se tapahtuu. Ja eläimen varmuus omasta lopustaan tuomitsee sen kuolemaan.

Samoin ei ole kissojen laita tai varpusten tai mehiläisten tai sisiliskojen. Entä miten sitten kuolevat kasvit: paju tai hortensia, eukryfia tai canelo? Tai vaikkapa vankka viikunapuu, jolla on betoninharmaa jähmeä runko. Sellaisen kaatamiseen vaadittaisiin jokin järeä vaikutin. Jokin petollinen sieni, joka talvesta toiseen karsisi puun oksia ja vasta vuosikymmenten jälkeen lahottaisi lopulta myös juuret. Tai että joku amputoisi oksat sahalla ja muuttaisi rungon säkilliseksi halkoja.

Sama pätee kaikkiin lajeihin, kaikkiin tätä planeettaa asuttaviin olentoihin. Kunkin on löydettävä oma oikeutettu kuolinsyynsä. Jokin syy, joka kykenee nujertamaan elämän, jokin riittävä peruste. Ja kuten tiedätte, elämä takertuu tiukasti joihinkin ruumiisiin. Se haraa vastaan, käy itse-pintaiseksi, ja sitä on vaikea irrottaa. Siinä onnistuakseen on turvauduttava oikeanlaiseen työkaluun: saippuaa tahroille, pinsetit piikeille. Kuuletteko minut sinne toiselle puolelle? Pidättehän korvanne höröllä? Kala ei voi hukkua meren pohjaan. Ja ongenkoukku jättäisi korkeintaan pienen naarmun valaan suulakeen. Ei myöskään voi liioitella: on mahdotonta kuolla enemmän kuin on tarpeen.

En ole eksynyt aiheesta, alkää huoliko, tämä on vain tarinan ääriiviivaa. Ja on tärkeää kierrellä reunamilla ennen kuin suunnistaa sisälle. Jotta ymmärtäisitte, miten päädyin eteenne, mitkä asiat johtivat siihen, että minut teljettiin tänne. Ja jotta vähitellen hahmottaisitte tytön kuolinsyyntä.

Minä olen tappanut, se on totta. Lupaen, etten valehtele teille. Olen tappanut kärpäsiä ja koiperhosia, kanoja, matoja,

yhden saniaisen ja ruusupensaas. Lisäksi joskus kauan sitten päästin kärsimyksistä yhden kituliaan porsaas. Silloin kyllä tunsin sääliä, mutta eläinparka olisi kuollut joka tapauksessa. Se olisi kuollut hitaasti ja piinallisesti, joten minä vain hieman etuulin.

Mutta eivät teitä tuollaiset kuolemat huoleta, ette te niistä piittaa. Älkää huolestuko, menen kyllä asiaan, siihen kuolinsyyhyn, josta te niin kiihkeästi tahtoisitte jo kuulla. Oli se sitten kourallinen pillereitä, lentokoneonnettomuus tai kaulan ympärille kierretty köysi, jotkut jäävät kaikesta huolimatta eloon. Joillekin harvoille kuoleminen ei ole helppo rasti. Jotkut miehet tarvitsevat kuorma-auton töytäisyn, luodin rintaansa. Jotkut naiset heittäytyvät alas kuudennesta kerroksesta, koska viides ei vain riittäisi. Toisille taas riittää pelkkä keuhkokuume, kylmä veto, kurkkuun juuttunut hedelmän kivi. Ja joillekin harvoille, niin kuin tytölle, riittää pelkkä ajatus. Vaarallinen, vihlova, hetken heikkoudesta kirvonnut idea. Kerron siis teille tuosta ajatuksesta ja siitä, milloin se sai alkunsa. Jättäkää sikseen kaikki muu ja keskittykää kuulemaan.

ILMOITUKSESSA SANOTTIIN:

Etsitään kotiapulaista, siisti ulkoasu, täysiaikainen.

Lisäksi ei mainittu kuin puhelinnumero, joka johti osoitteeseen, jota kohti minä sitten harpoin valkoiseen puseroon ja tähän samaiseen mustaan hameeseen pukeutuneena.

He ottivat minut vastaan ovella, he molemmat. Tarkoitan siis herraa ja rouvaa, isäntää ja emäntää, pomoja, perhettä. Opitte vielä, miten minä heitä nimitän. Nainen oli raskaana, ja heti oven avattuaan, ennen kuin puristi kättäni, hän katsasti minut päästä varpasiin: hiukseni, vaatteeni, tois-
taiseksi valkoiset tossuni. Hän tutkaili olemustani yksityiskohtaisesti kuin olisi sillä tavoin saanut minusta selville jotain olennaista. Mies sen sijaan ei edes vilkaissut päin. Hän näpytteli puhelimellaan viestiä ja viittoi katsettaan nostamatta siirtymään keittiöön.

En osaisi toistaa kysymyksiä, joita he minulle esittivät, mutta erään erikoisen yksityiskohdan muistan. Mies oli juuri ajanut partansa, ja hänen oikeanpuoleisen pulisonkinsa alapuolella kimmelsi pieni vaahdon häive.

Haloo? Mitä tuo nyt oli? Eikö kotiapulainen voi käyttää sanaa ”häive”?

Olin kuulevinani naurahduksen sieltä seinän takaa, eikä se kuulostanut erityisen kohteliaalta.

Olin sanomassa, että näky sai minut pois tolaltani, se näytti siltä kuin mieheltä olisi revitty pala ihoa irti eikä sen alla ollutkaan verta eikä lihaa, vaan jotain valkoista ja luonnotonta. Rouva huomasi, etten saanut silmiäni irti miehen kasvoista, ja kun nainen lopulta äkkäsi vaahdon, hän kostutti peukaloaan ja pyyhkäisi miehensä ihon puhtaaksi.

Te siellä ihmettelette: mitä merkitystä sillä nyt on? Ei minkäänmoista, se on vastaus, mutta muistan hyvin miehen reaktion, miten hän väisti vaimonsa kättä aivan kuin olisi moittinut tätä mokomasta intiimistä eleestä täysin tunte mattoman ihmisen edessä. Pari viikkoa myöhemmin, kun olin petaamassa isäntäparin vuodetta, mies astui yllättäen ulos kylpyhuoneesta. Luulin hänen jo lähteneen töihin, mutta siinä hän seiso i edessäni ilman rihman kiertämää. Hän ei ollut moksiskaan nähdessään minut, eikä hänellä ollut kiire mihinkään. Kaikessa rauhassa hän haki kalsarinsa, palasi kylpyhuoneeseen ja sulki oven perässään. Kertokaa te minulle, mitä ensimmäisen päivän ja tuon kohtaamisen välisenä aikana oli tapahtunut.

Minun oli määrä aloittaa niin pian kuin mahdollista. Herra sanoi:

Ehkä maanantaina.

Rouva:

Ehkä jo tänään.

Jääkaapin oveen oli kiinnitetty tehtävälista. Siten heidän ei tarvinnut kysyä erikseen, osasiko kotiapulainen lukea, osaisiko hän kirjoittaa kauppalistan, puhelimitse jätetyt

viestit muistikirjaan. Astuin lähemmäs, lukaisin listan läpi, irrotin lapun ja panin sen taskuuni. Siisti, oma-aloitteinen, riittävän koulutettu työntekijä.

Voin aloittaa maanantaina, sanoin.

He palkkasivat minut välittömästi. Eivät kyselleet edes suosituksia. Vasta myöhemmin käsitin, että kaikki tuossa talossa tapahtui aikaa vastaan, vaikken koskaan ymmärtänyt sitä hoppuillua, ainaista kiirettä. Joka kiirehtii, menettää aikaa, niin minun äitini sanoi, kun lähdin myöhässä kouluun ja oikaisin kasvimaan poikki. Ja aikaa, niin hän minulle vakuutti, ei voi voittaa. Sen kilpajuoksun tulos on jo syntymästä asti selvillä. Mutta nyt eksyin aiheesta... Olin puhumassa tunteista, joita heidän päivästäan uupui, ja harvoista jäljellä olevista päivistä ennen heidän ensimmäisen lapsensa syntymää.

Tiedän jo, mitä aiotte kysyä, ja vastaus on ei. Minulla ei ollut kokemusta lastenhoidosta, enkä valehdellut siitä heille. Äitini oli neuvonut puhelimessa: älä valehtelee heille, Lita, älä koskaan valehtelee ensimmäisenä päivänä. Niinpä minä sanoin empimättä:

Minulla ei ole omia lapsia, ei edes sukulaislapsia, en ole koskaan vaihtanut vaippaa.

Mutta päätös oli jo tehty. Rouva oli mieltynyt valkoiseen puserooni, pitkään huoliteltuun palmikkooni, suoriin ja puhtaisiin hampaisiini ja siihen, etten missään vaiheessa kehdannut katsoa häntä silmiin.

Kun kysymykset oli kysytty, he esittelivät minulle talon: Täällä säilytämme siivousvälineitä, Estela.

Kumihanskat, moppi.

Täällä on ensiapulaukku.

Sienet, kloori, pyykinpesuaine, lakanat.

Täällä silityslauta ja likavaatekori.

Saippua, pesukone, ompelurasia, työkalut.

Mikään ei saa pilaantua, Estela.

Mitään ei saa mennä haaskuuseen.

Maanantaisin tehdään suursiivous.

Puutarha kastellaan iltaisin.

Ja ovea ei avata koskaan kenellekään, ei missään tapauksessa.

En muista tuosta päivästä paljon muuta kuin että sain erään ajatuksen, joka pysyi seuranani siitä edespäin. Samalla kun kiertelin käytäviä, kylpyhuoneita ja kurkistelin huoneisiin, samalla kun tarkastelin olohuonetta, ruokasalia, suurta terassia ja uima-allasta, ajattelin ja hyvin kirkkaasti: tämä on todellinen koti, jonka seiniin on upotettu nauvoja ja nauloihin ripustettu tauluja. Ja jostain syystä ajatus kivisti minua tästä kohtaa, tästä silmien välistä. Kuin joku olisi sytyttänyt tulen palamaan täsmälleen tähän.

TAKAHUONETTA HE eivät esitelleet. Tarkoitin siis silloin haastattelupäivänä. He kutsuivat sitä ”sinun huoneeksesi”, ja minä aloin kutsua sitä takahuoneeksi. Näin sen ensimmäisen kerran seuraavana maanantaina, ensimmäisenä työpäivänäni. Rouva otti minut kalpeana vastaan, hänen kasvonsa olivat hien peitossa.

Ole kuin kotonasi, hän sanoi ja vetäytyi lepäämään.

Menin yksin keittiöön ja ihmettelin, miksen ollut aiemmin pannut merkille niin kummallista ovea. Se sulautui seinän laatoitukseen kuin salainen hautaholvi. Menin ovelle ja liu’utin sen auki. Tiesittekö, että kyseessä on liukuovi? Muutenhan se veisi tilaa. Muutenhan ovi kolahtaisi sänkyä vasten. Sitä ei työnnetä niin kuin normaalisti, vaan minä liu’utin sen auki vasemmalle ja astuin huoneeseen ensimmäistä kertaa.

Kirjatkaa papereihinne, mitä huoneessa oli, jos sillä vaikka on jotain merkitystä: yksi yhden hengen sänky, pieni yöpöytä, pöytälamppu, piironki ja vanha televisio. Piirongin laatikossa oli kuusi esiliinaa: maanantaille, tiistaille, keskiviikolle, torstaille, perjantaille ja lauantaille. Sunnuntai oli

vapaapäivä. Huoneessa ei ollut tauluja eikä koristeita, vain pikkuinen ikkuna. Vessasta löytyi suihku, vanhanaikainen peilipöytä ja joitakin kosteusjälkiä, jotka näyttivät nauravan suu ammolleen.

Suljin oven takanani ja seisoin paikoillani, huuleni tuntuivat yhtäkkiä kuivilta. Jalkojani alkoi heikottaa, joten istahdin sängyn reunalle. Silloin minusta tuntui... Mitenkähän sen selittäisin. Minusta tuntui kuin en olisi astunutkaan huoneeseen, kuin vain katselisin etäältä naista, joksi muutuin tuosta hetkestä alkaen: kädet sylissä sormet ristittyinä, kuivat silmät, kuiva suu, kiihtynyt hengitys. Huomasin, että huoneen ovi oli tehty sumeasta, juovaisesta lasista. Herra oli jo varmasti ehtinyt lausua oven edessä yhden lempisanoistaan: mai-to-la-si-e-fek-ti. Huurretusta lasista valmistettu ovi yhdisti huoneeni keittiöön. Ja siellä minä asuin seitsemän vuoden ajan, vaikkakaan en ikinä, en kertaakaan kutsunut sitä ”minun huoneekseni”. Kirjatkaa se pöytäkirjaan, antaa mennä, älkää arkailko: ”Kieltäytyy järjestelmällisesti kutsumasta huonetta omaksi huoneekseen”. Ja lisätkää marginaaliin: ”kieltäminen”, ”katkeruus”, ”mahdollinen motiivi”.

Hetken päästä kuulin jonkun tulevan keittiöön ja odottavan minua ulkopuolella... tai sisäpuolella. En oikeastaan ole varma. Ehkä takahuone olikin ulkopuolta ja keittiö sisäpuolta. Jotkin asiat ovat epäselviä, ainakin minulle: sisätila ja ulkotila, nykyhetki ja menneisyys, ennen ja jälkeen.

Rouva rykäisi, jolloin minä nielaisin ja sanoin:

Tullaan.

Tai ehkä kukaan ei rykäissytkään enkä minä puhunut ja tuo nainen, joka olisin minä seuraavien seitsemän vuoden ajan, yksinkertaisesti riisui omat vaatteensa ja puki työvaatteet

ylleen. Asu tuntui kaulan kohdalta liiankin istuvalta, aivan liian tiukalta, mutta kun yritin avata ylimmän napin, huomasin ettei siinä ollutkaan napinläpää. Koristenappi palvelustytön kaulassa. Viidessä muussakin univormussa oli samanlainen valenappi.

On outoa, että muistan tuollaisen yksityiskohdan, sillä minulla ei ole aavistustakaan, miten vietin loppupäivän. Ehkä laitoin ruokaa. Ehkä pesin pyykkiä. Ehkä kastelin kasveja. Ehkä silitin. Noilta viikoilta en muista muuta kuin jatkuvan ajojahdin. Jos minä menin olohuoneeseen, rouva väistyi vaivihkaa ruokasaliin. Jos minä menin ruokasaliin, hän karkasi kylpyhuoneen suuntaan. Jos minä halusin siivota vessan, hän sulkeutui työhuoneeseensa. Hän ei tiennyt, mitä tehdä tai mihin mennä. Raskaana ollessaan hänen oli vieläpä vaikea liikkua, mutta silti hän mieluummin pakeni paikalta kuin jäi yksin ja tuppisuuna tuntemattoman seuraan. Sillä sitä hän minä olin, tuntematon. En oikein osaa sanoa, milloin lakkasin olemasta sitä. Milloin hän ensi kertaa pyysi minua pesemään käsin alushousunsa tai sanoi minulle: Estelita, tyttö oksensi, levitä klooria lattialle, ole kiltti. Mutta kysykääpä häneltä minun syntymäpäivääni, kysykää häneltä, kuinka vanha minä olen.

Ensimmäisellä viikolla he eivät edes tienneet, miten kutsumin minua. He sotkivat minut naiseen, joka oli työskennellyt talossa ennen minua. Joka oli harjannut puhtaaksi heidän vessanpyttynsä ja kantanut roskat ulos tiistaisin ja perjantaisin. Joka oli valmistanut heille perunasalaattia ja nähnyt heidän makoilevan sängyssään. He eivät koskaan myöntäneet mitään, mutta tiedän sen, koska kumpikaan ei osannut ääntää nimeäni oikein.

Mmm-estela, he sanoivat.

Mietin vieläkin, mikä edeltäjäni nimi mahtoi olla: María, Marisela, Mariela, Mónica. Alkukirjaimesta ei ole epäilystäkään, kesti kuukausia ennen kuin se haihtui heidän huuliltaan.

Minä puolestani kutsuin naista aina rouvaksi. Rouva ei ole kotona. Tahtooko rouva jotain syötävää? Mihin aikaan rouva palaa? Mutta hänen nimensä on Mara, doña Mara López. Kun kutsuitte hänet kuultavaksi, hän aivan takuulla katsoi teitä kuin kärpäsenjätöstä, kuin kyse olisi virheestä, ja te sanoitte hänelle: ”Rouva Mara López, istukaa alas, olkaa hyvä. Ottaisitteko vettä? Tahdotteko teetä? Sokerilla vai makeutusaineella?” ja samaan aikaan miettitte mielesänne niin kuin minäkin, miten ihmisellä voi olla tuollainen etunimi. Miksei sitten yhtä hyvin Julia tai Veronca? Kuin eläisi ainaisesti jotain vailla.

Hänessä oli jotakin... Aivan kuin... antakaahan kun mietin. Välinpitämättömyyttä. Tai ei. Ei se ole oikea sana. Halveksuntaa, sitä se oli. Kuin kaikki olisivat tympineet häntä tai kuin mihin tahansa toimeen tarttuminen olisi kuvottanut häntä. Siltä hän ainakin päällisin puolin vaikutti. Hän laski naamion huolellisesti kasvoilleen joka aamu. Sen alla hän kuitenkin hehkui raivosta aina kun mies palasi myöhään töistä kotiin ja joka kerta kun hänen tyttärensä sylki pureskelemansa ruoan takaisin lautaselle. Silloin hänen vasen silmäluomensa nyki vimmatusti, aivan kuin osa hänen kasvoistaan olisi tahtonut paeta eikä milloinkaan palata takaisin.

Mutta nyt olen totisesti harhateillä. Johtuu varmaan tottumuksen puutteesta. Ei rouvan naamalla niinkään ole merkitystä, minun pitää kertoa teille myös miehestä.

Häntä, kuten varmasti jo arvasittekin, kutsuin herraksi, vaikkakin välillä saatoin myös sanoa ”sinun isäsi”. Missä

sinun isäsi on? Tuliko isäsi jo kotiin? Mutta hänen nimensä on Cristóbal. Don Juan Cristóbal Jensen. Jokseenkin työkeä mies. Tukassaan hänellä on orastavan kaljuuntumisen merkkejä, ja silmät ovat taivaansiniset, melkein samanväriset kuin kaasuhellan liekki. Joka aamu ennen töihin lähtöä hän mutisi saman lauseen: taas yksi työpäivä. Kenties se oli jonkinlainen mantra, tai sitten hän oli tosissaan kyllästynyt. Työhönsä siis, alkää säikähtäkö. Hän vihasi kollegoitaan, sairaanhoitajia, joka ikistä potilastaan. Olette jo varmastikin nähneet hänet siististi silitetyssä paidassaan ja kiiltäväksi lankatuissa kengissään odottamassa, että joku tulisi kiittämään häntä henkensä pelastamisesta. Tai ehkä hän puki päällensä valkotakin, jotta ymmärtäisitte kutsua häntä tohtoriksi. Siitä hän todella piti, että häntä kutsuttiin ”tohtori Jenseniksi”. Mutta kirjatkaapa tämä papereihinne: lääkärin ammatilla ei ole mitään merkitystä. Ei silloin kun ainut lapsi kuolee. Ei silloin kun ei kykene pelastamaan omaa tytärtään.

Me puhuimme harvoin, mies ja minä. Riitti kun tarjoihin hänelle ruoan oikeaan aikaan ja pidin hänen paitansa puhtaina ja silitettyinä. En osaa kuvailla miestä sen kummemmin, ehkä te osaisitte auttaa. Miten te määrittelsitte ihmisen, joka ei polta, ei juurikaan juo ja punnitsee joka sanan tarkkaan ennen kuin avaa suutaan, laskelmoi sanomisensa välttääkseen väärinkäsityksiä, jotka vain tuhlaisivat hänen aikaansa. Hän oli ajan suhteen pakkomielteinen:

Syömme tunnin kuluttua, Estela.

Lämmitä ruoka vartin päästä valmiiksi.

Olen kymmenen minuuttia myöhässä lääkäriasemalta.

Minulla on kaksi minuuttia aikaa syödä aamupalaa.

Saavun minuutin päästä, avaa portti.

Lasken kolmeen.

Kaksi.

Yksi.

Jatkuvaa lähtölaskentaa.